

Багора — Бабагора — Bagulatus

отъ В. Н. Златарски

Въ 65-то си (по Меурсия) писмо, адресирано до „магистеръ Иванъ Пантехни“, архиепископъ Теофилактъ Охридски (1091—1109), като описва пътуването си по море и съобщава на адресата си, че пристигналъ въ Солунъ живо и здраво, по-нататъкъ той му пише, какво узналъ тамъ за своята епископия. „Но въ Охридъ, казва Теофилактъ, всичко е преизпълнено отъ страхъ. Область Мокра (Мокра е частъ отъ Охридско) е ограбена отъ роба и отстѣпника. А Багора (това е твърде голѣма планина, която се намира между българскитѣ и драчскитѣ планини) се завзема отъ бунтовника. Съ една дума, на всѣкъжде злото се настанило.“) Тукъ подъ „робъ“, „отстѣпникъ“ и „бунтовникъ“ се разбира не известниятъ противникъ на Теофилакта — парикътъ Лазаръ, както нѣкои и до днесъ приематъ, а норманскиятъ князь Боемундъ Тарентски¹⁾, следов. тукъ става дума за второто нашествие на норманитѣ на Балканския полуостровъ презъ октомврий 1107 год., когато Боемундъ, следъ като обсадилъ Драчъ, на първо време ималъ успѣхи — завладѣлъ Арбанонъ (сег. Елбасанъ), а после за кжсо време и Дебъръ на Черни Дринъ³⁾, а отъ приведеното мѣсто на 65-о Теофилактово писмо се установява, че норманитѣ ограбили областъта Мокра и завзели тогава и планина Багора.

Областьта Мокра съ планина Мокра и днесъ се намира на юго-западъ отъ Охридското езеро и обхваща басейна на горна Шкумба (въ началото ѝ). Тая область днесъ се придава къмъ Албания, но въ срѣднитѣ вѣкове тя е била чисто българска, както на това право сочи и днешната мѣстна номенклатура⁴⁾. Що се отнася до планина Багора, то още Дюканжъ я идентифицира съ планина Bagulatus⁵⁾, за която споменува, Фулкерий Шартърски въ описанието на пътя, който кръстоносното опълчение на графъ Хуго де Вермандуа, братъ на френския кралъ Филипа I, преминало въ 1097 год.⁶⁾ Подъ влиянието на Дюканжа, очевидно, В. Г. Васильевски пише: „Ако сега припомнимъ, че

¹⁾ Migne, Patrologia gr. t. 126, col. 484 C: τὰ δὲ κατὰ Ἀχρίδα πάντα φόβου μεστά καὶ τὸ τοῦ Μόκρου μέρος (ὁ δὲ Μόκρος τῆς Ἀχρίδος τῆμα) παρὰ τοῦ δουλοῦ καὶ ἀποστάτου λεληϊσσαι (вм. λεληϊσται). Ἡ δὲ Βαγορά (ὅρος δὲ αὕτη πάριμεγα, καὶ τοῖς Βουλγαρικοῖς καὶ Δυρραχικοῖς ὄρει μεσιτεῖον) παρὰ τοῦ ἀνάρτου φυλάττεται. Καὶ συνόλωσ ἐπέειν πάντη (вм. πάντη) κακὸν κακῶς ἐστήρικται. — Ср. митрополитъ Симеонъ, Писмата на Теофилакта Охридски български архиепископъ. София 1931, стр. 164—165. Ако въ горната цитата изразътъ κατὰ Ἀχρίδα може още да се преведе „въ гр. Охридъ“, то вториятъ—τῆς Ἀχρίδος τῆμα трѣбва да се разбира въ широкъ смисълъ, че Мокра е съставяла частъ „отъ областъта на Охридъ“, „отъ Охридската епископия“ или „Охридско“, защото Мокра не е могла да се счита частъ отъ гр. Охридъ.

²⁾ Вж. В. Г. Васильевски, Рецензия върху книгата на Θ. Успенскій. Образование втораго болгарскаго царства. Одесса 1879 въ ЖМНПр. ч. 204 (1879) отдѣл. 2, стр. 165—167. Митроп. Симеонъ, п. т., стр. 165—167. Съ сжщитѣ епигети Теофилактъ нарича Боемунда и въ писмото си до солунския митрополитъ Теофила (вж. писмо 11-о по Меурсия. Migne, ib. col. 376 D—377 B. Митроп. Симеонъ п. т., стр. 56—57.

³⁾ Anna Comnena, lib XIII, cap. 5; edit. Tenbn., II, p. 190, 4—12

⁴⁾ Такива, напр., сж: Мънастирецъ-Мокра, Страникъ, Голикъ, Слатина, Селце (горно и долно), Кърчазо, Деброво, Самотина, Величани Мокра, Плешище, Трениня, Малина, Кожица и пр.

⁵⁾ Anna, edit. Vop. t. II in Alexiadem potae, p. 650.

⁶⁾ За това описание вж. тукъ по-долу.

Мокра или Макра се намира сжщо на юго-западъ отъ Охридското езеро (на сжщата рѣка Шкумба, на която лежи и Елбасанъ), че пакъ тамъ на близо трѣбва да се търси Багора (вѣроятно тождествена съ Bagulatus на Фулкерия Шартърски), то за насъ ще бжде всичко ясно: и близостта на норманитѣ до Охридъ, и страхътъ, който бѣ обхваналъ жителитѣ на тоя градъ¹⁾. Обаче, де се е намирала тая планина Багулатъ, нито единиятъ, нито другиятъ не посочватъ, така че въпросътъ за мѣстонахождението на планина Багора и до день днешенъ остава откритъ. Ние ще се опитае да дадемъ тукъ единъ, може би, задоволителенъ отговоръ на тоя въпросъ.

Следъ жестокото поражение, което императоръ Алексий I Комнинъ потърпѣлъ презъ първото нашествие на норманитѣ на Балканския полуостровъ (1081—1085) отъ Роберта Гюискаръ при Драчъ въ 1081 год., „императорътъ, пише неговата дъщеря Анна, като изминалъ кривинитѣ на прилежащитѣ планини и цѣлата мжчнопроходима пжтека въ течение на две денонощия, пристигва въ Охридъ. Въ тая междина той преминалъ Харзанъ и се спрѣлъ за малко време около тѣй наречената Бабагора (това е мжчнопроходима долина)“ и пр.) Тукъ изразътъ ἐν τῇ μεταξύ трѣбва да се разбира междина (рус-промежутокъ) отъ пространство и значи „въ разстоянието отъ Драчъ до Охридъ“, защото междината отъ време Анна сама опредѣля — две денонощия. Сжщо така въ израза на края: τέμπλος δ'αὐτῆ δύσβατόν ἐστι, думата αὐτῆ на пръвъ погледъ се отнася къмъ τῆν καλουμένην Βαβαγοράν (съгласувано по ж. р.) и въ такъвъ случай би трѣбало да се допусне, че Βαβαγορά е долина, което по никой начинъ не може да се приеме; подъ τὸ τέμπλος, което означава долина на рѣка между планини, се разбира тѣкмо долината, по която е пжтувалъ императорътъ и която била мжчнопроходима поради стръмнитѣ и скалисти спускове на планинитѣ. Тогава подъ Βαβαγορά може и трѣбва да се разбира само планина, защото около или при нея Алексий I се запрѣлъ за малко време. Че това, наистина, е било планина, показва втората съставна частъ на името — горὰ, защото едвали ще се намѣри нѣкой, който да отрича българщината на името Бабагорὰ — това отъ една страна, а отъ друга — защото съ името „баба“ се наричатъ само планини, каквато е, напр., Баба-планина въ Македония, която се простира сев.-изт. и източно отъ дветѣ Прѣспански езера.

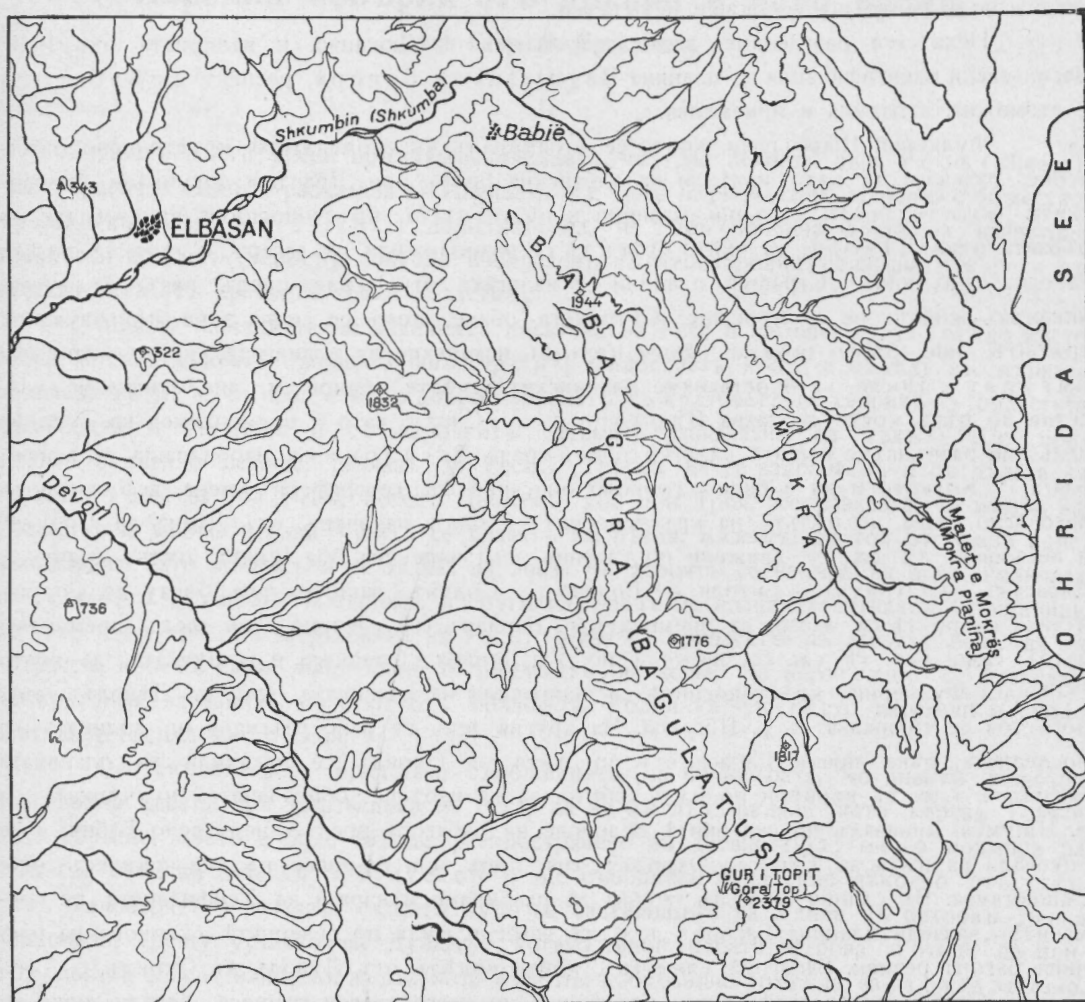
И тѣй, възъ основа на даденитѣ въ горната цитата отъ Анна Комнина географски имена пжтътъ на Алексия I се опредѣля така: отъ Драчъ той потеглилъ нагоре по долината на р. Харзанъ (сегашна Арзенъ и Ерзенъ) и, като я преминалъ нѣйде въ горното ѣ течение, презъ кривинитѣ на прилежащата планина Крабе (и Керабе) се спусналъ въ долината на р. Шкумба и нагоре по долината на тая рѣка (това е „цѣлата мжчнопроходима пжтека“), която и днесъ е твърде мжчнопроходима по липсата на прокарани пжтища, после по пжтя на изтокъ презъ Струга дошълъ въ Охридъ, следов. планина Бабагорὰ трѣба да се търси въ басейна на горна Шкумба.

И наистина, като имаме предъ видъ: 1. че единъ отъ върховетѣ на планинската верига, която върви отъ северъ къмъ югъ между горнитѣ течения на р. р. Дѣволъ и Шкумба и западно отъ областта Мокра, се нарича и днесъ Гора Топъ (Гога Тор 2379 м.); 2. че въ севернитѣ склонове на тая верига, именно тамъ, дето р. Шкумба прави своята чупка отъ северо-западна на юго-западна посока, се намира и днесъ селище на име Бабиѣ (Babia, Babiahani); 3. че тая планинска верига съседни непосредно съ областта Мокра, и 4. че мѣстността по юго-източнитѣ склонове на сжщата верига, северно отъ

¹⁾ В. Г. Васильевски, п. т., стр. 167.

²⁾ Anna, lib. IV, cap. 8; edit. Teubn. I, 152, 20—25: ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐλιγμοὺς τῶν παρακειμένων ὄρων καὶ πᾶσαν τὴν δύσβατον ἄτραπον ἐν δυ:ι νυχθημέροις διεξελθὼν καταλαμβάνει τὴν Ἀχρίδα. ἐν δὲ τῇ μεταξύ τὸν Χαρζάνην διελθὼν καὶ μικρὸν περὶ τὴν καλουμένην Βαβαγοράν ἐγκρατερίσας (τέμπλος δ'αὐτῆ δύσβατόν ἐστι) κτλ.

горното течение на р. Дѣволъ, западно отъ ез. Маликъ и южно отъ планина Мокра, и днесъ се нарича Гора¹⁾ — ние дохождаме до заключение, 1. че тъкмо тая планинска верига въ срѣднитѣ вѣкове носила име Бабагора²⁾; 2. че императоръ Алексий I е направилъ почивката си (се запрѣлъ) за кратко време при посочената чупка на р. Шкумба по севернитѣ склонове на Бабагора; 3. че тая планина е и Теофилактовата планина Багора, защото тя се намира тъкмо между българскитѣ и драчскитѣ (т. е. днешнитѣ западно-албански) планини, и 4. че подъ думитѣ на Теофилакта, какво „планина Багора

Мѣрка 1:400,000, хоризонтали презъ 400 м.

(По картата на Н. Louis, Die neue Karte von Albanien, 1:200,000, Berlin 1928).

се завзема отъ бунтовника“, трѣбва да се разбира, че норманитѣ сж завзели тъкмо прохода по Бабагора планина и вече заплашвали непосредно гр. Охридъ. Едвали може да се отрече, че Теофилактъ, като охридски архиепископъ, ще да е познавалъ добре географията на своята архиепископия, особено Охридско, но въ случая ние даваме

¹⁾ Вж. Австрийската карта на Балканския полуостровъ л. 38° 41' Elbasan.

²⁾ На Австрийската карта нѣма дадено общо име на тая планинска верига; само западнитѣ склонове на северната ѳ часть носятъ името Mali Pollsit, очевидно по името на днеш. селище Polisi въ политѣ на планината. Сжщо така и въ новата карта на Албания отъ Н. Louis — Die neue Karte von Albanien, 1:200,000 Berlin 1928 — тази планина нѣма едно общо име. Вж. приложената тукъ карта.

предимство на Анна Комнина и приемаме името Бабагора, защото то напълно отговаря, както видяхме, на запазените стари географски имена, като при това допускаме, че или Теофилактъ, който е известен като гонителъ на всичко българско, нарочно е изпусналъ първата сричка „ба“, за да премахне българщината на това име, или пъкъ издателътъ на Теофилактовите писма, като е смѣтналъ въ ръкописа за погрѣшно повторена първата сричка, поради това я изпусналъ. Може би, при едно по-добро и научно издание на Теофилактовите писма тая грѣшка ще се изправи, и хвърленото тукъ върху тѣхния авторъ подозрение ще се окаже неумѣстно.

Нека сега разгледаме, дали изказаната отъ Дюканжа и възприета отъ В. Г. Васильевски идентификация на планина *Bagulatus* съ Багорà, респект. съ Бабагорà е възможна, а оттука и приемлива.

Фулкерий Шартърски, който се е намиралъ въ споменатото кръстоносно опълчение, разказва, че като излѣзли на албанския брѣгъ при Драчъ и преминали българските области презъ стрѣмни планини и пусти мѣста, кръстоносците пристигнали до бързата рѣка Дѣволъ, на чийто брѣгъ тѣ се разположили на лагеръ, и тамъ се спрѣли за една само нощъ. „Страшни планини се издигаха отвсѣкжде предъ насъ, въ които никакъвъ животъ не се мѣркаше. Сутринята обаче, щомъ се сипна зора, при звука на тржбитѣ, ние бързо поехме нашия пътъ съ изкачване на планината, която наричатъ Багулатъ. После, като оставихме планинските мѣста подире си, ние стигнахме найсетне до рѣка, която се казва Вардаръ. . . . Следъ като я преминахме, на следния день ние разгънахме нашите палатки предъ градъ Тесалоника, изобилващъ съ всички блага¹⁾“. Колкото и да е бедно горното описание съ географски имена, все пакъ отъ него ясно става, че пътътъ на кръстоносците е билъ насоченъ отъ Драчъ за Солунъ, и несъмнено тѣ сж се движели по главния, тѣй нареченъ *Via Ignatia* пътъ: Драчъ — Елбасанъ — Охридъ — Битоля — Воденъ — Солунъ, защото така близу до Солунъ и така скоро тѣ сж могли да преминатъ р. Вардаръ (на следния день следъ преминаването), само ако тѣ сж се движели по *Via Ignatia*. Спирката и нощувката, за която съобщава Фулкерий, кръстоносците сж направили на равнината при р. Дѣволъ тамъ, дето тоя се сближава съ р. Шкумба. На другия день тѣ рано тръгнали по долината на последната рѣка презъ Елбасанъ и по пътя за Охридъ се изкачили на планината Багулатъ, т. е. тѣ вървѣли по пътя, който, за да избѣгне обикалянето по чупката на р. Шкумба, минавалъ по северните склонове на Бабагорà презъ днеш. село Бабия, и се спуснали на пътя за Струга—Охридъ; тоя пътъ, или по-право пътека и днесъ още съществува. Въ сжщия смисълъ трѣбва да разбираме и израза на Теофилакта, че норманитѣ „завзели планина Багорà“, т. е. тѣ завзели пътя по северните склонове на планина Багорà, респект. Бабагорà, едничкѣ, който водѣлъ отъ Дѣволъ въ Охридъ.

Следъ направените тукъ разяснения по разгледвания въпросъ едва ли може да има съмнение, че Бабагорà на Анна Комнина, Багорà на Теофилакта Охридски и *Bagulatus* на Фулкерия Шартърски сж една и сжща планина.

¹⁾ *Fulcherii Carnotensis Gesta peregrinantium Francorum cum armis Hierusalem.* Вж. Bongars, *Gesta Dei per Francos.* t. I. Hannoveriae 1611 p. 386, 18-33: Itaque Eulgarorum regiones, per montium praerupta et loca satis deserta transivimus. Demonis ad flumen rapidum cum venimus omnes, quod sic ab incolis terrae vocitatur. . . . Tunc juxta ripam castra nostra motati sumus, et ibi una nocte pausavimus. Montes vasti nobis undique praeerant, in quibus nemo incola parebat. Mane quidem aurora clarescente, classicis sonantibus, iter nostrum arripuimus, conscendendo montem, quem Bagulatum nuncupant. Postea vero montanis postpositis, tandem pervenimus ad flumen, quod vocatur Baldarius. . . . Quo transito, sequenti die ante urbem Thessalonicam, bonis omnibus habundantem, tentoria tendimus nostra. — Че подъ Demonis flumen трѣбва да се разбира р. Дѣволъ, вж. В. Н. Златарски, Де се е намиралъ гр. Дѣволъ въ Изв. на Истор. Д-во, кн. V (1922), стр. 54.